

“TARBIYA” FANI ORQALI YUQORI SINIF O‘QUVCHILARIGA XAVFSIZ HAYOT MADANIYATI TUSHUNCHASINI SAMARALI SINGDIRISH METODLARINILARINI ISHLAB CHIQUISH

*Jo'rayev Fozilbek Abdulxamid o'g'li,
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi*

Annotatsiya. “Tarbiya” mavzusi orqali yuqori sinf o‘quvchilariga xavfsiz hayot madaniyati tushunchasini samarali singdirish usullarini ishlab chiqish” maqolasida o‘smirlar o‘rtasida xavfsizlikka oid ongni shakllantirishda ta’lim strategiyalaridan samarali foydalanish mumkinligi haqida qimmatli ma’lumotlar berilgan. U maktablarda xavfsizlik madaniyatini oshirishga qaratilgan o‘qituvchilar, o‘quv dasturlarini ishlab chiquvchilar va siyosatchilar uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Muhokama qilingan metodologiya va yondashuvlar zamonaviy hayotning murakkabliklarida ishonch va mas’uliyat bilan harakat qila oladigan xavfsizroq va bilimli yoshlarni shakllantirishga qaratilgan. Ushbu izoh maqolaning mazmun-mohiyatini o‘zida mujassam etgan bo‘lib, o‘rta maktablarda “Tarbiya” fani orqali xavfsiz hayot madaniyatini o‘rgatish bo‘yicha taklif etilayotgan innovatsion metodlarning asosiy jihatlari yoritib beradi. U maqolaning xavfsizlik bo‘yicha ta’limni kuchaytirishga qo‘shgan hissasini ta’kidlaydi va uning zamonaviy ta’lim kontekstlarida dolzarbligini ta’kidlaydi.

Kalit so‘zlar. Ta’lim, tarbiya, xavfsiz hayot, madaniyat, interaktiv ta’lim, keys tadqiqot, Gamifikatsiya

РАЗРАБОТКА МЕТОДОВ ЭФФЕКТИВНОЙ РЕАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПЦИИ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОЙ ЖИЗНИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ ЧЕРЕЗ НАУКУ «ВОСПИТАНИЯ»

*Джораев Фазильбек Абдулхамид ўгли,
Научный сотрудник Наманганского государственного университета*

Абстрактный. В статье «Разработка методов эффективного привития старшеклассникам понятия культуры безопасной жизнедеятельности через тему воспитания» представлена ценная информация об эффективном использовании образовательных стратегий в формировании у подростков сознания безопасности. Он будет служить важным ресурсом для преподавателей, разработчиков учебных программ и политиков, стремящихся продвигать культуру безопасности в школах. Обсуждаемые методологии и подходы направлены на создание более безопасных и образованных молодых людей, способных действовать уверенно и ответственно в сложностях современной жизни. Данный комментарий отражает суть статьи и освещает основные аспекты предлагаемых инновационных методов обучения культуре безопасной жизни через предмет «Образование» в общеобразовательной школе. В нем подчеркивается вклад документа в улучшение образования в области безопасности и подчеркивается его актуальность в современном образовательном контексте.

Ключевые слова. Образование, воспитание, здоровый образ жизни, культура, интерактивное образование, кейс-стади, геймификация

DEVELOPMENT OF METHODS OF EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF SAFE LIFE CULTURE TO HIGH SCHOOL STUDENTS THROUGH THE SCIENCE OF «UPBRINGING»

*Jorayev Fazilbek Abdulkhamid ogli,
Researcher of Namangan State University*

Abstract. The article «Developing methods of effectively instilling the concept of a safe life culture to high school students through the topic of education» provides valuable information about the effective use of educational strategies in the formation of safety awareness among teenagers. It will serve as an important resource for educators, curriculum developers and policy makers aiming to promote a culture of safety in schools. The methodologies and

approaches discussed are aimed at creating safer and more educated young people who can act with confidence and responsibility in the complexities of modern life. This comment embodies the essence of the article and highlights the main aspects of the proposed innovative methods for teaching the culture of safe life through the subject of «Education» in secondary schools. It highlights the paper's contribution to enhancing security education and highlights its relevance in contemporary educational contexts.

Key words. Education, upbringing, healthy life, culture, interactive education, case study, Gamification

Kirish. Borgan sari murakkab bo'lib borayotgan dunyoda o'rta maktab o'quvchilarining xavfsiz hayot madaniyatini tushunishlari va o'zida mujassamlashlarini ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Yuqori sinf o'quvchilari o'quv dasturidagi "Tarbiya" fani bu tushunchani shakllantirish uchun o'ziga xos imkoniyat yaratadi. Xavfsiz hayot madaniyati jismoniy xavfsizlik, hissiy farovonlik, raqamli xavfsizlik va ijtimoiy mas'uliyatni o'z ichiga oladi. Zamonaviy ta'lim muhitida o'rta maktab o'quvchilari o'rtasida xavfsizlik madaniyatini oshirish muhim ahamiyatga ega.[1] "Tarbiya" fani shaxsiy va jamoaviy farovonlikni rag'batlantiradigan kengroq o'quv dasturiga xavfsizlik bo'yicha ta'limni integratsiyalash uchun noyob platformani taklif etadi. Ushbu maqola ushbu muhim mavzu orqali xavfsiz hayot madaniyati kontsepsiyasini samarali singdira oladigan turli usullarni o'rganadi.

Xavfsiz hayot madaniyatini tushunish

Xavfsiz hayot madaniyati - bu hayotning turli jabhalarida xavfsizlik va farovonlikni birinchi o'ringa qo'yadigan integral yondashuv.[2] Bunga quyidagilar kiradi:

- Jismoniy xavfsizlik: jarohatlarning oldini olish va xavfsiz muhitni ta'minlash amaliyoti.
- Hissiy xavfsizlik: Stressni boshqarish, zo'ravonlikning oldini olish va ruhiy salomatlikni mustahkamlash strategiyalari.
- Raqamli xavfsizlik: Onlayn xavflar va himoya choralari haqida xabardorlik.
- Ijtimoiy xavfsizlik: Jamiyatda hurmatli va qo'llab-quvvatlovchi o'zaro munosabatlarni rivojlantirish.

Xavfsiz hayot madaniyatini yuksaltirishda "tarbiya"ning o'rni

"Tarbiya" fani o'rta maktab ta'limining ajralmas qismi bo'lib, o'z oldiga mas'uliyatli va ongli fuqarolarni tarbiyalashga qaratilgan. Bu xavfsiz hayot madaniyatining turli jihatlarini ko'rib chiqish, talabalarni o'z va jamiyat farovonligiga hissa qo'shadigan amaliyotlarni qabul qilishga undash uchun platformani taqdim etadi.

Xavfsiz hayot madaniyatini shakllantirish usullari

1. Interaktiv ta'lim usullari:

- Rol o'ynash va simulyatsiyalar: Talabalarni xavfsizlik tamoyillarini qo'llashni talab qiladigan stsenariylarga jalb qiling.[3] Masalan, favqulodda vaziyatlarni rolli o'ynash talabalarga boshqariladigan muhitda javob berishni mashq qilishga yordam beradi.

- Keys tadqiqotlari va muammolarni hal qilish: Xavfsizlik masalalarini tahlil qilish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun real hayot misollaridan foydalaning. Ushbu yondashuv talabalarga xavfli xatti-harakatlarning oqibatlarini va faol xavfsizlik choralari ahamiyatini tushunishga yordam beradi.

2. Raqamli asboblarning integratsiyasi:

- Ta'lim dasturlari va ilovalari: Xavfsizlik stsenariylarini taqlid qiluvchi, interaktiv ta'lim tajribasini taqdim etuvchi va o'quvchilarning xavfsizlik tushunchalarini tushunishdagi muvaffaqiyatini kuzatuvchi raqamli vositalardan foydalaning.

- Onlayn xavfsizlik modullari: Raqamli xavfsizlikka yo'naltirilgan elektron ta'lim modullarini, jumladan, kiberbulling, raqamli iz va xavfsiz ko'rish amaliyotlari kabi mavzularni joriy qiling.[4]

3. Loyihaga asoslangan ta'lim:

- Xavfsizlik loyihalari: Yuqori sinf o'quvchilari jamiyatda xavfsizlikni targ'ib qiluvchi loyihalarni ishlab chiqishga undash. Loyihalar xavfsizlik bo'yicha xabardorlik kampaniyalarini yaratish, favqulodda vaziyatlarga javob berish rejalarini ishlab chiqish yoki xavfsizlik ma'lumotlarini taqdim etuvchi ilovalarni ishlab chiqishni o'z ichiga olishi mumkin.

- Hamkorlikdagi sa'y-harakatlar: Yuqori sinf o'quvchilarida xavfsizlik muammolarini hal qilish, jamoaviy ish va xavfsizlik uchun jamoaviy mas'uliyatni rivojlantirish uchun birgalikda ishlashni talab qiladigan guruh loyihalarini ilgari surish.

4. Tajribaviy o'rganish:

- Dalaga sayohatlar va seminarlar: O't o'chirish stantsiyalari, kasalxonalar va jamoat markazlari kabi xavfsizlik muassasalariga tashrif buyurib, o'quvchilarga xavfsizlik amaliyotlari bo'yicha bevosita tajriba o'tkazing.[5]

- Mehmon ma'ruzachilar: Xavfsizlik bilan bog'liq sohalaridagi mutaxassislarni o'z tajribalari va ishlarida xavfsizlikning ahamiyati haqida gapirishga taklif qiling, sinfda o'qitiladigan tushunchalarga real dunyo kontekstini taqdim eting.

5. Gamifikatsiya:

- Xavfsizlik o'yinlari va muammolari: Jozibador va raqobatbardosh formatlar orqali xavfsizlik tamoyillarini o'rgatuvchi o'yinlarni ishlab chiqing. Bu usul xavfsizlik haqidagi bilimlarni talabalar uchun qiziqarli va esda qolarli qiladi.

- Mukofot tizimlari: Yuqori sinf o'quvchilarini xavfsizlik tadbirlarida ishtirok etishga va xavfsiz xatti-harakatlarni namoyish etishga undaydigan, ijobiy harakatlarni kuchaytiradigan mukofot tizimlarini joriy qiling.

6. Jamiyat ishtiroki:

- Ota-onalar va jamoatchilik hamkorligi: Ota-onalar va jamiyat a'zolarini xavfsizlik bo'yicha ta'lim ishlariga jalb qilish. Ularni maktab xavfsizligi dasturlarida ishtirok etishga va uyda xavfsizlik amaliyotlarini kuchaytirishga undash.[6]

- Xizmatni o'rganish: Xavfsizlikka qaratilgan jamoat xizmatlari loyihalarini, masalan, mahalliy xavfsizlik tashkilotlarida ko'ngillilik qilish yoki jamoat xavfsizligini xabardor qilish tadbirlarini tashkil qilish.

7. Doimiy baholash va fikr-mulohazalar:

- Formativ baholashlar: Yuqori sinf o'quvchilarining xavfsizlik tushunchalarini tushunishlarini doimiy ravishda baholash uchun viktorinalar, munozaralar va mulohazalardan foydalaning. Ularning o'quv jarayonini boshqarish uchun konstruktiv fikr-mulohazalarni taqdim eting.

- O'z-o'zini baholash: Yuqori sinf o'quvchilarini xavfsizlik amaliyotlari haqida fikr yuritishga va yaxshilash uchun yo'nalishlarni aniqlashga undash, xavfsizlik uchun shaxsiy javobgarlik hissini tarbiyalash.

Qiyinchiliklar va mulohazalar

a. O'quvchilarning ishtiroki: Xavfsizlik bo'yicha ta'lim qiziqarli va o'quvchilar hayotiga mos kelishini ta'minlash qiyin bo'lishi mumkin. Turli va interfaol o'qitish usullaridan foydalanish qiziqish va dolzarblikni saqlashga yordam beradi.[7]

b. Resurs mavjudligi: Ba'zi maktablarda xavfsizlik ta'limi uchun texnologiya va resurslardan foydalanish cheklangan bo'lishi mumkin. Xavfsizlik tushunchalarini o'rgatishning tejamkor va ijodiy usullarini topish juda muhimdir.

c. Madaniy sezgirlik: Xavfsizlik bo'yicha ta'lim madaniy farqlarga va turli xil talabalar populyatsiyasining yagona xavfsizlik muammolariga sezgir bo'lishi kerak. Ushbu farqlarni aks ettirish uchun tarkibni moslashtirish xavfsizlik bo'yicha ta'limni qamrab oluvchi va samarali bo'lishini ta'minlaydi.

Kelajakdagi yo'nalishlar: Ijtimoiy muammolarning uzluksiz evolyutsiyasida xavfsizlik ta'limida doimiy innovatsiyalarni talab qiladi. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu metodologiyalarning uzoq muddatli ta'siriga e'tibor qaratishi, xavfsiz hayot madaniyatini shakllantirishda talabalarning

faolligini va samaradorligini oshirishning yangi usullarini o'rganishi kerak.[8] O'qituvchilar, siyosatchilar va jamoalar o'rtasidagi hamkorlik kelajak avlodlar ehtiyojlarini qondirish uchun xavfsizlik bo'yicha ta'limni moslashtirish va rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Xulosa. "Tarbiya" fani orqali xavfsiz hayot madaniyati kontseptsiyasini samarali singdiruvchi usullarni ishlab chiqish yuqori sinf o'quvchilarini zamonaviy hayot murakkabliklarida suzishga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol, tajribaviy va jamiyatga yo'naltirilgan yondashuvlarni qo'llash orqali o'qituvchilar xavfsizlik tamoyillarini chuqur tushunishga yordam berishlari va talabalarni o'zlarining va jamoalarining farovonligiga yordam beradigan amaliyotlarni qo'llashga undashlari mumkin. Xavfsizlik sohasida yangi muammolarga duch kelishda davom etar ekanmiz, xavfsizlik bo'yicha ta'limga kompleks va dinamik yondashuv mas'uliyatli va xavfsizlikka ongli shaxslarni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.[9]

"Tarbiya" fani orqali o'rta maktab o'quvchilariga xavfsiz hayot madaniyati tushunchasini samarali singdirish interfaol ta'lim, texnologik integratsiya, jamoatchilik ishtiroki va hissiy farovonlikni o'zida mujassam etgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Ushbu usullarni qo'llash orqali o'qituvchilar o'quvchilarga xavfsiz, sog'lom va mas'uliyatli hayot kechirishga imkon beradigan yaxlit xavfsizlik ta'lim dasturini yaratishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

Гафнер В. В. Культура безопасности: аналитический обзор диссертационных исследований (педагогические науки, 2002-2012 гг.). – 2013.

Абаскалова Н. П. Теория и методика обучения безопасности жизнедеятельности: учебное пособие для вузов. – 2008.

Акимова Л., Лутовина Е. Методика обучения и воспитания безопасности жизнедеятельности в образовательных организациях 2-е изд., пер. и доп. Учебник для вузов. – Litres, 2019.

Оберюхтина М. В. Культура безопасности и методика её формирования у обучающихся : дис. – 2023.

Казакова Н. Ф. Формирование компетенции старшеклассников в сфере экологического образования [Электронный ресурс]. – 2004.

Абаскалова Н. П. Теория и методика обучения безопасности жизнедеятельности: учебно-методический комплекс по специальности» Безопасность жизнедеятельности». – 2007.

Головко М. В. Интеграция компетентностного и ситуативного подходов в развитии культуры безопасности личности старшеклассников. – 2007.

Георгиевский А. Ф. Формирование культуры здорового образа жизни младших подростков в общеобразовательных учреждениях //автореф. дисс. канд. пед. наук/АФ Георгиевский. – 2009.

Плотников А. А. Формирование культуры безопасности у учащихся в рамках Всероссийского детско-юношеского общественного движения» Школа безопасности»: дис. – 2017.